

ГЕНЕТИЧНІ МАРКЕРИ ОЖИРІННЯ У ХВОРИХ НА АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ

*А.Р. Сидорчук¹, В.Ю. Гарбузова¹, А.Ф. Гутницька²*¹ – Сумський державний університет, Медичний інститут, м. Суми, Україна² – Чернівецький медичний фаховий коледж, м. Чернівці, Україна

Понад 50% хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію (ЕАГ) мають додаткові фактори серцево-судинного ризику, серед яких найбільш поширеними є ожиріння, цукровий діабет, метаболічний синдром тощо.

Мета роботи – дослідити поліморфні варіанти генів NOS3 (rs2070744) і GNB3 (rs5443) як маркери ожиріння у хворих на ЕАГ.

Матеріали і методи. У дослідженні взяло участь 100 хворих на ЕАГ і 48 практично здорових осіб групи контролю, яким виконали комплекс клінічно-лабораторних обстежень. Ожиріння визначали за індексом маси тіла (ІМТ) ≥ 30 кг/м². Гени NOS3 (rs2070744) і GNB3 (rs5443) вивчали методом ПЛР у режимі реального часу. Ризики вивчали методом клінічної епідеміології.

Результати. У хворих на ЕАГ мутація гена NOS3 у гомозиготному стані трапляється з частотою 16,67%, а гена GNB3 – 8,33% випадків, що не відрізняється від групи контролю. Відносна частота осіб із ожирінням переважала серед хворих на ЕАГ носіїв мутаційного С-алеля гена NOS3 на 31,94% ($\chi^2=13,58$; $p<0,001$) та у пацієнтів із мутаційним Т-алелем гена GNB3 (30,56%) за відсутності таких серед здорових. Ризик ожиріння зростає у хворих на ЕАГ носіїв С-алеля гена NOS3 майже у 6 разів [OR 95%CI: 2,11-14,82; $p<0,001$] та у пацієнтів із Т-алелем гена GNB3 – у понад 10 разів [OR 95%CI: 2,25-45,44; $p<0,001$]. При цьому ТТ-генотип гена NOS3 та СС-генотип гена GNB3 відіграють протективну роль щодо появи ожиріння.

Висновки. С-алель гена NOS3 (rs2070744) і Т-алель гена GNB3 (rs5443) підвищують ризик ожиріння у хворих на ЕАГ у 6 і 10 разів відповідно ($p<0,001$).

Ключові слова:

артеріальна гіпертензія, ожиріння, ризики, гени NOS3 (rs2070744), GNB3 (rs5443).

Клінічна та експериментальна патологія 2021. Т.20, №4 (78). С. 81 - 86.

DOI:10.24061/1727-4338.XX.4.78.2021.10

E-mail: lsydorчук@ukr.net

ГЕНЕТИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ ОЖИРЕНИЯ У БОЛЬНЫХ АРТЕРИАЛЬНОЙ ГИПЕРТЕНЗИЕЙ*А.Р. Сидорчук, В.Ю. Гарбузова, А.Ф. Гутницька*

Более 50% больных эссенциальной артериальной гипертензией (ЭАГ) имеют дополнительные факторы сердечно-сосудистого риска, среди которых наиболее распространены ожирение, сахарный диабет, метаболический синдром и т.п.

Цель работы – исследовать полиморфные варианты генов NOS3 (rs2070744) и GNB3 (rs5443) в качестве маркеров ожирения у больных ЭАГ.

Материалы и методы. В исследовании приняло участие 100 больных ЭАГ и 48 практически здоровых лиц группы контроля, которым выполнили комплекс клинических и лабораторных обследований. Ожирение определяли по индексу массы тела (ИМТ) ≥ 30 кг/м². Гены NOS3 (rs2070744) и GNB3 (rs5443) изучали методом ПЦР в режиме реального времени. Риски изучали методом клинической эпидемиологии.

Результаты. У больных ЭАГ мутация гена NOS3 в гомозиготном состоянии встречается с частотой 16,67%, а гена GNB3 – 8,33% случаев, что не отличается от группы контроля. Относительная частота лиц с ожирением преобладала среди больных ЭАГ носителей мутационного С-аллеля гена NOS3 на 31,94% ($\chi^2=13,58$; $p<0,001$) и у пациентов с мутационным Т-аллелем гена GNB3 (30,56%) при отсутствии таковых среди здоровых. Риск ожирения возрастает у больных ЭАГ носителей С-аллеля гена NOS3 почти в 6 раз [OR 95%CI: 2,11-14,82; $p<0,001$] и у пациентов с Т-аллелем гена GNB3 – более чем в 10 раз [OR 95%CI: 2,25-45,44; $p<0,001$]. При этом ТТ-генотип гена NOS3 и СС-генотип гена GNB3 играют протективную роль относительно развития ожирения.

Выводы. С-аллель гена NOS3 (rs2070744) и Т-аллель гена GNB3 (rs5443) повышают риск ожирения у больных ЭАГ в 6 и 10 раз ($p<0,001$).

Ключевые слова:

артериальная гипертензия, ожирение, риски, гены NOS3 (RS2070744), GNB3 (RS5443).

Клиническая и экспериментальная патология 2021. Т.20, №4 (78). С. 81 - 86.

Key words:

arterial hypertension, obesity, risks, genes NOS3 (rs2070744), GNB3 (rs5443).

Clinical and experimental pathology 2021. Vol.20, № 4 (78). P. 81 - 86.

GENETIC MARKERS OF OBESITY IN PATIENTS WITH ARTERIAL HYPERTENSION

A.R. Sydoruk, V.Yu. Harbuzova, A.F. Gutnitska

More than 50% of patients with essential arterial hypertension (EAH) have additional cardiovascular risk factors, among which the most common are obesity, diabetes mellitus, metabolic syndrome, etc.

Objective – to investigate polymorphic variants of the NOS3 (rs2070744) and GNB3 (rs5443) genes as markers of obesity in EAH patients.

Material and methods. 100 patients with EAH and 48 practically healthy (control group) participated in the study. All participants underwent clinical and laboratory examinations. Obesity was determined by body mass index (BMI) ≥ 30 kg/m². GNB3 (rs5443) and NOS3 (rs2070744) genes genotyping was performed by Real-Time PCR. Risks were studied by the clinical epidemiology method.

Results. In EAH patients the mutation of the NOS3 gene in the homozygous state occurs with a frequency of 16.67%, and for the GNB3 gene – 8.33% of cases, which does not differ from the control group. The relative frequency of obese people prevailed among EAH patients with the mutational C-allele carriers of the NOS3 gene by 31.94% ($\chi^2=13.58$; $p<0.001$) and in patients with mutational T-allele of the GNB3 gene (30.56%) in the absence of such among the healthy. The risk of obesity increases in EAH patients with the C-allele carriers of the NOS3 gene almost 6 times [OR 95%CI:2.11-14.82; $p<0.001$] and in T-allele patients of the GNB3 gene – more than 10 times [OR 95%CI:2.25-45.44; $p<0.001$]. The TT-genotype of the NOS3 gene and the CC-genotype of the GNB3 gene play a protective role against obesity.

Conclusion. The C-allele of the NOS3 gene (rs2070744) and the T-allele of the GNB3 gene (rs5443) increase the obesity risk of in arterial hypertensive patients 6 and 10 times ($p<0.001$).

Вступ

Артеріальна гіпертензія (АГ) є основним фактором ризику серцево-судинних та ниркових захворювань у світі. Ожиріння (ОЖ) становить більшу частину ризику есенційної АГ (ЕАГ) через декілька механізмів: підвищену активність ренін-ангіотензин-альдостеронової системи, ендотеліальну дисфункцію, нейро-гормональну активацію, системне запалення низьких градацій. Оскільки поширеність ОЖ продовжує зростати, ЕАГ та пов'язані з нею серцево-ніркові захворювання також збільшуватимуться, якщо не будуть розроблені більш ефективні стратегії запобігання та лікування ОЖ [1, 2].

За оцінками ВООЗ у 2016 році понад 1,0 мільярд дорослих мали надлишкову масу тіла і понад 650 мільйонів із них мали ожиріння [1]. За даними Центру з контролю захворювань США (CDC, 2020), поширеність ОЖ 2-го і 3-го ступенів серед дорослих США становила 9,2% з 2017 по 2018 роки, що на 38% більше, ніж за 10 попередніх років [3]. Окрім того, поширеність ОЖ та надмірної маси різко зростає серед дітей та підлітків і становить >18% у всьому світі [1, 4]. Отже, ЕАГ, пов'язана і ОЖ, є зростаючою проблемою, яка помітно вплине на системи охорони здоров'я в усьому світі.

До сьогодні залишаються без відповіді питання, пов'язані з генетичними механізмами розвитку ОЖ та опосередкованих надмірною масою тіла захворювань, довгостроковою ефективністю різних стратегій лікування та профілактики ЕАГ, асоційованої з ОЖ, а також термінами цих втручань для запобігання ОЖ та опосередкованому ЕАГ

ураженню органів-мішеней. Тому вважали за необхідне вивчити роль генетичних предикторів появи ОЖ у хворих на ЕАГ із метою прогнозування та вторинної профілактики.

Мета роботи

Дослідити поліморфні варіанти генів ендотеліальної синтази оксиду азоту NOS3 (rs2070744) і гуанін нуклеотид-зв'язуючого протеїну beta-3 GNB3 (rs5443) як маркери ожиріння у хворих на ЕАГ.

Матеріали і методи дослідження

Відбір хворих на ЕАГ здійснювали відповідно до протоколів і рекомендацій вітчизняних та Європейських товариств кардіології та гіпертензії (Наказ МОЗ від 24.05.2012 р. № 384; ESC, ESH 2018, 2021) [5-7]. Етап скринінгу пройшло 100 пацієнтів із ЕАГ II стадії, 1-3-го ступенів підняття артеріального тиску (АТ), помірного, високого, чи дуже високого серцево-судинного ризику, які підписали інформовану згоду на участь у дослідженні. Вік хворих коливався від 45 до 70 років (у середньому 59,87 $\pm$ 7,98 років), серед них чоловіків – 25,0%, жінок – 75,0%. Контрольну групу сформували з 48 практично здорових людей (чоловіків 37,5%, жінок – 62,5%) віком 49,13 $\pm$ 6,28 років, що не відрізнялось вірогідно за віком та статевим розподілом із групою хворих.

Комплексне обстеження містило: антропометричні, загальноклінічні, лабораторні (загальні аналізи крові і сечі, білок сечі, глюкозу венозної крові, біохімічні аналізи, ліпідний спектр),

Клінічна та експериментальна патологія. 2021. Т.20, № 4 (78)

інструментальні (ЕКГ у 12 відведеннях, ЕхоКГ, офісне вимірювання артеріального тиску (АТ), УЗО нирок), а також, за потреби, консультації офтальмолога і невролога. ОЖ ідентифікували за збільшенням ІМТ ≥ 30 кг/м², за нормальний вважали ІМТ $\leq 24,9$ кг/м², за підвищений – ІМТ 25-29,9 кг/м² [5-7]. Усі обстежені мали об'єктивні ознаки пошкодження органів-мішеней, опосередковані гіпертензією (Hypertension-mediated organ damage), – II стадія ЕАГ.

Для дослідження SNP поліморфізму генів NOS3 (rs2070744) і GNB3 (rs5443) виконали якісну полімеразну ланцюгову реакцію (ПЛР) в режимі реального часу (Real Time PCR). Матеріалом слугували лімфоцити периферійної венозної крові, стабілізованої ЕДТА. Ізоляцію та очищення ДНК лімфоцитів проводили відповідно до інструкції фірми-виробника (Thermo Fisher Scientific, USA). Ампліфікацію і генотипування виконали на приладі CFX96 Touch™ (Bio-Rad Laboratories, Inc., USA) із застосуванням специфічних комплементарних зондів TaqMan. Програмне забезпечення термоциклера CFX96 фіксувало температуру плавлення зондів TaqMan з урахуванням флуоресцентних міток Fam та Hex.

Статистичне опрацювання отриманих результатів проводили методами варіаційної статистики за допомогою програми StatSoft Statistica v.7.0 software (StatSoft Inc., USA). Аналіз якісних ознак проводили за критерієм χ^2 (при частотах менше 5 – точний тест Фішера). Потенційні фактори ризику визначали за допомогою методів клінічної епідеміології в моделі багатофакторної логістичної регресії: оцінювали відношення ризиків (RR), шансів (OR) із 95% довірчим інтервалом [95% CI] з урахуванням критерію χ^2 . Відмінність показників вважали достовірною за $P < 0,05$.

Результати та їх обговорення

Розподіл генотипів за геном NOS3 (rs2070744, 786T>C) у хворих та здорових такий: у хворих ТТ – 29,17% (21), ТС – 54,17% (39), СС – 16,67% (12), у контролі – ТТ – 41,67% (20), ТС – 41,67% (20), СС – 16,67% (8). Відносна частота дикого та мутаційного алелів, а також окремих генотипів, між хворими та здоровими вірогідно не відрізнялась. У всіх групах домінує дикий Т-алель над С-алелем гена NOS3 (rs2070744) на 12,5% ($\chi^2=4,50$; $p=0,034$) і 25,0% ($\chi^2=12,0$; $p<0,001$) відповідно.

Розподіл алелів та генотипів 825C>T поліморфізму гена GNB3 (rs5443) між групами хворих на ЕАГ та контролю статистично значимо не відрізнявся: СС-генотип виявляли у 50,0% (36) хворих проти 45,83% (22) у здорових, СТ-генотип – у 41,67% (30) проти 50,0% (24), ТТ-генотип – у 8,33% (6) проти 4,17% (2), відповідно ($p>0,05$). В обох групах домінує дикий С-алель над Т-алелем: у хворих на ЕАГ – на 41,66% ($\chi^2=50,0$; $p<0,001$), у контрольній групі – на 40,0% ($\chi^2=33,33$; $p<0,001$) відповідно.

Алельний розподіл за обома генами NOS3 (rs2070744) і GNB3 (rs5443) у обстежених відповідає такому для європейських популяцій і повністю узгоджується із законом популяційної рівноваги Hardy-Weinberg.

Відносна частота осіб із нормальною та підвищеною масою тіла у гомозит за основним Т-алелем та мутаційним С-алелем (ТС-, СС-генотипи) гена NOS3 (rs2070744) групи контролю переважає над такими у хворих на ЕАГ на 18,05% ($\chi^2=5,38$; $p=0,02$) і 19,44% ($\chi^2=4,48$; $p=0,028$) відповідно (табл. 1). Натомість серед хворих носіїв С-алеля гена NOS3 (rs2070744) домінують особи з ожирінням – на 31,94% ($\chi^2=13,58$; $p<0,001$).

Таблиця 1

Частота ожиріння в обстежених з урахуванням поліморфізму гена NOS3 (rs2070744)

Генотипи гена NOS3 (786T>C)	ІМТ, кг/м ²	Контроль, n=48 (%)	Хворі, n=72 (%)	χ^2	p
ТТ-генотип, n=41 (%)	$\leq 24,9$	6 (12,5)	0	-	0,003
	25,0-29,9	10 (20,83)	11 (15,28)	<1,0	>0,05
	<30,0	16 (33,33)	11 (15,28)	5,38	0,02
	30,0-34,9	4 (8,33)	4 (5,55)	<1,0	>0,05
	$\geq 35,0$	0	6 (8,33)		
ТС-, СС-генотипи, n=79 (%)	$\leq 24,9$	6 (12,5)	5 (6,94)	<1,0	>0,05
	25,0-29,9	16 (33,33)	14 (19,44)	2,96	0,068
	<30,0	22 (45,83)	19 (26,39)	4,48	0,028
	30,0-34,9	6 (12,5)	18 (25,0)	13,58	<0,001
	$\geq 35,0$	0	14 (19,44)		

Аналіз за ІМТ з урахуванням поліморфізму гена *GNB3* (rs5443) засвідчив, що серед осіб контрольної групи носіїв *CC*-генотипу частіше траплялись такі з нормальним ІМТ ($\leq 24,9$ кг/м²), ніж серед хворих – на 12,5% ($\chi^2=4,60$; $p=0,023$) (табл. 2). Аналогічно серед

практично здорових із *T*-алелем гена *GNB3* відносно частіше реєстрували таких без ОЖ (ІМТ $<30,0$ кг/м²) – на 34,73% ($\chi^2=15,63$; $p<0,001$), переважно за рахунок осіб із надмірною масою тіла (ІМТ=25,0-29,9 кг/м²) – на 29,16% ($\chi^2=12,07$; $p<0,001$). Натомість ОЖ у носіїв

Таблиця 2

Частота ожиріння в обстежених з урахуванням поліморфізму гена *GNB3* (rs5443)

Генотипи гена <i>GNB3</i> (825C>T)	ІМТ, кг/м ²	Контроль, n=48 (%)	Хворі, n=72 (%)	χ^2	p
<i>CC</i> -генотип, n=58 (%)	$\leq 24,9$	8 (16,67)	3 (4,17)	4,60	0,023
	25,0-29,9	4 (8,33)	13 (18,06)	2,24	>0,05
	$<30,0$	12 (25,0)	26 (36,11)	1,64	>0,05
	30,0-34,9	10 (20,83)	11 (15,28)	<1,0	>0,05
	$\geq 35,0$	0	9 (12,5)		
<i>CT</i> -, <i>TT</i> -генотипи, n=62 (%)	$\leq 24,9$	4 (8,33)	2 (2,78)	<1,0	>0,05
	25,0-29,9	22 (45,83)	12 (16,67)	12,07	<0,001
	$<30,0$	26 (54,17)	14 (19,44)	15,63	<0,001
	30,0-34,9	0	11 (15,28)	17,96	<0,001
	$\geq 35,0$	0	11 (15,28)		

мутаційного *T*-алеля гена *GNB3* спостерігали тільки у хворих за відсутності таких у здорових (30,56% vs 0).

Епідеміологічний аналіз засвідчив, що ризик ОЖ зростає у хворих на ЕАГ носіїв *C*-алеля гена *NOS3* (786T>C, rs2070744) майже у 6 разів [OR=5,60;

OR 95%CI:2,11-14,82; $p<0,001$] за низьких шансів на ІМТ<30кг/м² [OR=0,42; OR 95%CI: 0,20-0,92; $p=0,023$] (табл. 3). При цьому ймовірність нормальної та підвищеної маси тіла, навпаки, зростає у носіїв *TT*-генотипу гена *NOS3* майже у 3 рази [OR=2,77; OR 95%CI:1,15-6,68; $p=0,019$].

Таблиця 3

Гени *NOS3* (rs2070744) та *GNB3* (rs5443) як предиктори ожиріння за есенційної артеріальної гіпертензії

Генотипи	ІМТ, кг/м ²	Показники				
		RR	RR 95%CI	OR	OR 95%CI	P
Ген <i>NOS3</i> (786T>C, rs2070744)						
<i>TT</i>	$<30,0$	2,18	1,11-4,29	2,77	1,15-6,68	0,019
	$\geq 30,0$	1,67	0,55-5,01	1,77	0,52-6,02	>0,05
<i>TC, CC</i>	$\leq 24,9$	0,55	0,18-1,72	0,52	0,15-1,82	>0,05
	$<30,0$	0,58	0,35-0,94	0,42	0,20-0,92	0,023
	$\geq 30,0$	3,56	1,61-7,85	5,60	2,11-14,82	<0,001
Ген <i>GNB3</i> (825C>T, rs5443)						
<i>CC</i>	$\leq 24,9$	4,0	1,12-14,32	4,60	1,15-18,34	0,023
	$<30,0$	1,44	0,81-2,58	1,70	0,75-3,82	>0,05
	$\geq 30,0$	1,33	0,69-2,59	1,46	0,61-3,48	>0,05
<i>CT, TT</i>	$\leq 24,9$	0,33	0,06-1,75	0,31	0,05-1,79	>0,05
	25,0-29,9	0,36	0,20-0,66	0,24	0,10-0,55	<0,001
	$<30,0$	0,36	0,21-0,61	0,20	0,09-0,46	<0,001
	$\geq 30,0$	7,33	1,81-29,76	10,12	2,25-45,44	<0,001

Висновки

1. У хворих на есенційну артеріальну гіпертензію (ЕАГ) мешканців Північної Буковини мутація гена NOS3 (rs2070744) у гомозиготному стані трапляється з частотою 16,67%, а гена GNB3 (rs5443) – 8,33% випадків, що не відрізняється статистично значимо від групи контролю.

2. Відносна частота осіб із ожирінням переважала серед хворих на артеріальну гіпертензію носіїв мутаційного С-алеля гена NOS3 на 31,94% ($p < 0,001$) та була у пацієнтів із мутаційним Т-алелем гена GNB3 (30,56%) за відсутності таких осіб серед здорових. Епідеміологічний аналіз підтвердив, що ризик ожиріння зростає у хворих на ЕАГ носіїв С-алеля гена NOS3 (rs2070744) майже у 6 разів та у пацієнтів із Т-алелем гена GNB3 – у понад 10 разів. При цьому ТТ-генотип гена NOS3 та СС-генотип гена GNB3 відіграють протективну роль щодо появи ожиріння.

Перспективи подальших досліджень

Полягають у вивченні зв'язку ендотеліальної функції у хворих на ЕАГ із метаболічними та генетичними чинниками.

Список літератури

1. World Health Organization. Obesity and overweight [Internet]. Geneva: WHO; 2021[cited 2022 Jan 05]. Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>
2. World Health Organization. More than 700 million people with untreated hypertension [Internet]. Geneva: WHO; 2021[cited 2021 Dec 29]. Available from: <https://www.who.int/news/item/25-08-2021-more-than-700-million-people-with-untreated-hypertension>
3. Hales CM, Carroll MD, Fryar CD, Ogden CL. Prevalence of obesity and severe obesity among adults: United States, 2017-2018 [Internet]. NCHS Data Brief. 2020[cited 2022 Jan 05];360. Available from: <https://www.cdc.gov/nchs/data/databriefs/db360-h.pdf>
4. Hall ME, Cohen JB, Ard JD, Egan BM, Hall GE, Lavie CJ, et al. Weight-Loss Strategies for Prevention and Treatment of Hypertension: A Scientific Statement from the American Heart Association [Internet]. Hypertension. 2021[cited 2022 Jan 10];78(5):e38-e50. Available from: <https://www.ahajournals.org/doi/epub/10.1161/HYP.000000000000202> doi: 10.1161/HYP.000000000000202

5. Unger T, Borghi C, Charchar F, Khan NA, Poulter NR, Prabhakaran D, et al. 2020 International Society of Hypertension Global Hypertension Practice Guidelines. Hypertension. 2020;75(6):1334-57. doi: 10.1161/hypertensionaha.120.15026
6. Williams B, Mancia G, Spiering W, Rosei EA, Azizi M, Burnier M, et al. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. Eur Heart J. 2018;39(33):3021-3104. doi: 10.1093/eurheartj/ehy339
7. Visseren FLJ, Mach F, Smulders YM, Carballo D, Koskinas KC, Böck M, et al. 2021 ESC Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice. Eur Heart J. 2021;42(34):3227-3337. doi: 10.1093/eurheartj/ehab484

References

1. World Health Organization. Obesity and overweight [Internet]. Geneva: WHO; 2021[cited 2022 Jan 05]. Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>
2. World Health Organization. More than 700 million people with untreated hypertension [Internet]. Geneva: WHO; 2021[cited 2021 Dec 29]. Available from: <https://www.who.int/news/item/25-08-2021-more-than-700-million-people-with-untreated-hypertension>
3. Hales CM, Carroll MD, Fryar CD, Ogden CL. Prevalence of obesity and severe obesity among adults: United States, 2017-2018 [Internet]. NCHS Data Brief. 2020[cited 2022 Jan 05];360. Available from: <https://www.cdc.gov/nchs/data/databriefs/db360-h.pdf>
4. Hall ME, Cohen JB, Ard JD, Egan BM, Hall GE, Lavie CJ, et al. Weight-Loss Strategies for Prevention and Treatment of Hypertension: A Scientific Statement from the American Heart Association [Internet]. Hypertension. 2021[cited 2022 Jan 10];78(5):e38-e50. Available from: <https://www.ahajournals.org/doi/epub/10.1161/HYP.000000000000202> doi: 10.1161/HYP.000000000000202
5. Unger T, Borghi C, Charchar F, Khan NA, Poulter NR, Prabhakaran D, et al. 2020 International Society of Hypertension Global Hypertension Practice Guidelines. Hypertension. 2020;75(6):1334-57. doi: 10.1161/hypertensionaha.120.15026
6. Williams B, Mancia G, Spiering W, Rosei EA, Azizi M, Burnier M, et al. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. Eur Heart J. 2018;39(33):3021-3104. doi: 10.1093/eurheartj/ehy339
7. Visseren FLJ, Mach F, Smulders YM, Carballo D, Koskinas KC, Böck M, et al. 2021 ESC Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice. Eur Heart J. 2021;42(34):3227-3337. doi: 10.1093/eurheartj/ehab484

Відомості про авторів:

Сидорчук А.Р. – аспірант кафедри фізіології і патофізіології з курсом медичної біології, Сумський державний університет, Медичний інститут, м. Суми, Україна.

Гарбузова В.Ю. – д.біол.н., професор, професор кафедри фізіології і патофізіології з курсом медичної біології, Сумський державний університет, Медичний інститут, м. Суми, Україна.

Гутніцька А.Ф. – старший викладач, Чернівецький медичний фаховий коледж, м. Чернівці, Україна.

Сведения об авторах:

Сидорчук А.Р. – аспирант кафедры физиологии и патофизиологии с курсом медицинской биологии, Сумской государственной университет, Медицинский институт, г. Сумы, Украина.

Гарбузова В.Ю. – д.биол.н., профессор, профессор кафедры физиологии и патофизиологии с курсом медицинской биологии, Сумской государственной университет, Медицинский институт, г. Сумы, Украина.

Гутницкая А.Ф. – старший преподаватель, Черновицкий медицинский профессиональный колледж, г. Черновцы, Украина.

Information about the authors:

Sydorchuk A.R. – Postgraduate student, Department of Physiology and Pathophysiology with medical biology course, Sumy State University, Medical Institution, Sumy, Ukraine.

Harbuzova V.Yu. – Doctor of Science, Professor, Professor the Department of Physiology and Pathophysiology with medical biology course, Sumy State University, Medical Institution, Sumy, Ukraine.

Gutnitska A.F. – Senior Lecturer, Chernivtsi Medical Vocational College, Chernivtsi, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2021 р.

Рецензент – проф. Москалюк В. Д.

© А.Р. Сидорчук, В.Ю. Гарбузова, А.Ф. Гутницька, 2021

